

## ABDULLAH ZÜHDÜ EFENDİ\*

Yozgatlı, İstanbul Bâyezid Camii Dersiâmı.

Nevzat SAĞLAM\*\*

**Anahtar Kelimeler:** Yozgat, İstanbul Bayezid Camii, Dersiâm, Müderris.

### Doğumu ve Tahsili

18 Recep 1262/12 Temmuz 1846 tarihinde Yozgat'ın Körpeli Köyü'nde bir Pazar günü doğmuştur. Babası çiftçilikle uğraşan Süleyman Sırrı Efendi'dir. Lakapları Tekyenîş-zâdedir.

İlk tahsiline küçük yaşta doğduğu köydeki sıbyan mektebinde başlamıştır. 1271/1854 yılında Yozgat'ın Köse Yusufu Köyü'nde Abdullah Ağa tarafından inşa edilmiş olan medresede büyük biraderi Bekir Efendi'den bir süre sarf ve nahiv dersleri almıştır. 1274/1858'de Yozgat'ta Demirli Medresesi olarak bilinen Abdülcebbâr-zâde Ahmed Paşa'nın yeniden inşa//ihya ettiği medreseye girerek, Ahaveyn-zâde Mehmed Ârif Efendi'den nahiv, mantık, ferâiz ilimlerinin yanı sıra tefsir, hadis tahsil etmiştir. İlmî müktesebatını ve bilgisini artırmak gayesiyle her ilim talebesi gibi 1869 yılında İstanbul'a gelmiş ve Küçük Ayasofya civarında Mirzebân Sultan, nâm-ı diğer Dârülhadis-i Mirzebân Hatun Medresesi'ne intisap etmiştir. Buradaki yüksek tahsilinin yanı sıra aynı zamanda Sultan Bayezid Camii'nde Hâdimî Hacı Mehmed Hulûsi Efendi'nin ders halkasına dâhil olmuştur. Bu ilim meclisinde; naklî ilimlerde hadis usulü ile ilm-i hadîsten *Şifâ-i Şerîf*'i, aklî ilimlerde ise medrese müfredatının en çetin metinlerinden olan Celal ve Kadı Mîr şerhlerini okuyarak 1295/1878 senesinde icâzetnâme almaya hak kazanmıştır. Ancak ilgili birime onaylı örneğini verdiği belirtiliyorsa da dosyasında icâzetnâmesi yoktur. 1297/1880 senesinde Meclis-i Âlî'de yapılan imtihanda memuriyete/ruûs almaya hak kazanmış, böylece müderris olma yeterliliğine sahip olduğunu ispat etmiştir.

Diğer taraftan evvelâ Boyabâdî Deli Osman Efendi'den Sultan Ahmed Camii'nde ilm-i âdâb ve meânî, daha sonra Karadenizli Hacı Ahmed Nazîf Efendi'den ilm-i usûl okumuştur. Bütün vaktini ve gayretini ilim öğrenmeye hasretmiş olan Abdullah Zühdü Efendi, tedrisine hiç ara vermeden devam etmiş, tatil günlerinde de ayrıca Aksaray Camii'nde meşhur Abdülkerim Efendi'den tefsir okumuştur. Arapça ve Farsça'ya konuşup yazacak seviyede vâkıf olan Abdullah Zühdü Efendi, geride bir eser bırakmamıştır.

---

\* Bu çalışma, 05/07/2016 tarihinde Yozgat'ta düzenlenen I. Uluslararası Bozok Sempozyumunda sözlü olarak sunulan “Yozgadlı İki Âlim; Fatih Camii Dersiâmı Mu'tekif-Zâde İbrahim Hamdi Efendi ve Bâyezid Camii Dersiâmı Abdullah Zühdü Efendi” isimli bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

\*\* Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi, [nevzat.saglam@medeniyet.edu.tr](mailto:nevzat.saglam@medeniyet.edu.tr). ORCID 0000 0003 0733 8939.

## Müderrişliđi

Abdullah Zühdü Efendi, 31 Kânunuevvel 1292/12 Ocak 1877 tarihinde Pazar günü Bayezid Camii'nde ders vermeye başlamıştır. Ders halkasına devam eden talebelerine 15 Kânunusânî 1306/27 Ocak 1891 tarihinde icâzet vermiştir. Bu arada Ayasofya Medresesi'nin resmî mührünü vekâleten üç sene, Mirzebân Sultan Hatun Medresesi'nin mührünü de yedi sene kadar ilim adamı haysiyet ve şerefine yakışır bir şekilde taşımıştır.

Abdullah Zühdü Efendi'ye sahip olduğu ilmî dirayet ve liyakatine binaen medrese sisteminde birer dereceyi ifade eden ibtidâ-yı hâric ve hareket-i hâric müderrişliği pâyesi/derecesi verilmiştir. Arkasından önce ibtidâ-yı dâhil, sonra hareket-i dâhil ve mûsıla-i sahn ruûsu tevcih olunmuştur. Medrese tahsilinde sahn medreselerine geçebilmek için hâric ve dâhil derslerini/aşamalarını (mûsıla-i sahnı) tamamlamak zorunluydu. Müderrişlik tevcih edilen âlime, Şeyhülslâmın talebi üzerine müderrişlik beratı ve ruûsu verilmekteydi. Müderrişlikte önemli pâye ve makamların yanında ayrıca her yıl Ramazan ayında padişah huzurunda yapılan Huzur Dersi muhataplığına mahsus nişan ve rütbeye sahip bulunması, Abdullah Zühdü Efendi'nin itibarını ve ilmî derecesinin yüksekliğini göstermesi bakımından önemlidir. Zira Huzur Dersi hocalarının belirlenmesinde şeyhülslâmın görüşü alınmakta, mukarrir ve muhatapların seçilmesinde liyakat, ehliyet ve ilmî mertebeye dikkat edilmekteydi.

Altmış beş yaşını geçmiş olan Abdullah Zühdü Efendi, aralıksız otuz yıla yaklaşan hizmetten sonra Bâyezid Dersiâmı iken 14 Ekim 1910 tarihinde vefat etmiştir. İlim tahsili ve tedrisiyle dolu bir hayat yaşamış olan Abdullah Zühdü Efendi, ömrü boyunca adli soruşturma veya yargılamayı gerektirecek bir olayla karşılaşmamıştır. Vefat ettiğinde geride dört küçük torunu ile Vesîle ve Tûtî adında iki eşi kalmıştır. Eşleri, Ankara'ya bağlı Kırşehir'in Keskin Kazası'nın Körpeli Köyü'nden olup aynı kazaya bağlı Veyisođlu köyünde ikamet etmişlerdir. Tutî ve Vesile Hanım kendilerine maaş bağlanması için yerel idareye başvuruda bulunmuş, ancak kendilerine olumsuz cevap verilmiştir. Bunun üzerine 10 Mayıs 1911 tarihinde Meşihata müracaat etmişlerdir. Başvuruları, Meşihatın memurin, sicil ve muhasebe birimlerinde incelenmiş, Abdullah Zühdü Efendi'nin çalıştığı süre, aldığı maaşlar çıkarılmış, yirmi dokuz yıl, dokuz ay görev yaptığı ve en son bin kuruş maaş aldığı tespit edilmiştir. Ancak Meşihattaki birimler arasında üç ay devam eden yazışmalar sonucunda yakınlarına maaş bağlandığına dair bir bilgiye ulaşılammıştır.

## Kaynakça

- İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi (İST. MŞH). Sicill-i Ahval (MŞH. SAİD), Dosya/Gömlek: 35/11.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA). Yıldız Mütenevvia Maruzat (Y.MTV), Dosya/Gömlek: 114/76.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA). İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri\_01 (İSTM. MŞH. DFT1.d), Defter No: 45.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA). İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri\_02 (İSTM. MŞH. DFT2.d), Defter No: 2163; 2151; 2304; 2834; 2921; 2983; 2984; 3030.
- AHISHALI, R. (2008). Ruûs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 35, s. 272-273). İstanbul: TDV Yayınları.
- AHMED CEVDET PAŞA. (1309). *Tarih-i Cevdet*. (Cilt 1). Dersaadet: Matbaa-yı Osmaniye.
- ALBAYRAK, S. (2024). *Son Devir Osmanlı Uleması*. İstanbul: Medrese Yayınevi.
- EBÜ'L-ULA MARDİN. (1951). *Huzur Dersleri*. (Cilt 1) İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- İPŞİRLİ, M. (1994). Dersiâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 9, s. 185-186). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (1994). Ders Vekâleti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 9, s. 183-184). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (1998). Huzur Dersleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 18, s. 441-444). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (2003). Medrese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 28, s. 327-333). Ankara: TDV Yayınları.
- KÜTÜKOĞLU, S. M. (1977) *1869'da Faal İstanbul Medreseleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayını.
- PAKALIN, M. Z. (1993). Rütbe. *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. (Cilt III, s. 68-70). Ankara: MEB Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (1993). Rüüs. *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. (Cilt III, s. 71-72). Ankara: MEB Yayınları.
- SAĞLAM, N. (2016) Yozgadlı İki Âlim; Fatih Camii Dersiâmı Mu'tekif-Zâde İbrahim Hamdi Efendi ve Bâyezid Camii Dersiâmı Abdullah Zühdü Efendi. Kadir Özköse (ed.), I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı (Cilt 4, s. 465-483). Bozok Üniversitesi Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (2014). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.